

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і науки,
молоді та спорту України
29 березня 2012 року № 384

Форма № Н - 3.04А

Міністерство охорони здоров'я України
Донецький національний медичний університет ім. М. Горького
Кафедра неврології, медичної генетики та нейрохірургії ДонНМУ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Перший проректор ДонНМУ
проф. П. Г. Кондратенко

“ _____ ” _____ 2015 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

інтернатури за спеціальністю «Нейрохірургія»
спеціальність 14.01.05 «Нейрохірургія»

2015 рік

Робоча програма інтернатури за спеціальністю «Нейрохірургія»

За спеціальністю 14.01.05 «Нейрохірургія» Донецького національного медичного університету ім. М. Горького.

„28” серпня 2015 року

Розробники:

- Селезньова Софія Веніаміновна – к.мед.н., доцент, зав. кафедрою неврології, медичної генетики та нейрохірургії ДонНМУ ім. М. Горького;
- Козинський Олександр Володимирович – к.мед.н., доцент кафедри неврології, медичної генетики та нейрохірургії ДонНМУ ім. М. Горького;
- Калач Олександр Василійович – асистент кафедри неврології, медичної генетики та нейрохірургії ДонНМУ ім. М. Горького, головний позаштатний нейрохірург Управління охорони здоров'я Донецької обласної держадміністрації;
- Мельниченко Олексій Сергійович – асистент кафедри неврології, медичної генетики та нейрохірургії ДонНМУ ім. М. Горького.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри неврології, медичної генетики та нейрохірургії ДонНМУ ім. М. Горького

Протокол від “ 28 ” серпня 2015 року № 1/15-16

Завідувач кафедри неврології, медичної генетики та нейрохірургії ДонНМУ ім. М. Горького

_____ (Селезньова С. В.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

“ 28 ” серпня 2015 року

Схвалено методичною комісією ДонНМУ _____

Протокол від. “ 10 ” вересня 2015 року №1

“ _____ ” _____ 2015 року Голова _____ (проф. Кондратенко П. Г.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета і завдання. Вміти діагностувати нейрохірургічні захворювання, визначати причини їх виникнення, призначати сучасне адекватне патогенетичне лікування, визначати прогноз та намітити програму реабілітації хворих. На клінічних архівних та поточних прикладах, за даними наукової літератури, навчити інтернів орієнтуватись у нейрохірургічних захворювань, призначати відповідні діагностичні засоби щодо їх діагностики (зокрема визначати показання для застосування рентгенологічних методів дослідження) та трактувати отримані результати досліджень, розрізняти планову та ургентну патологію, надавати невідкладну консервативну допомогу в ургентних випадках, відокремлювати випадки коли є доцільною планова або ургентна консультація нейрохірурга.

У результаті вивчення навчальної дисципліни інтерн повинен

Знати: 1. Причини виникнення, патогенез, класифікацію, сучасні стандарти діагностики та протоколи лікування нейрохірургічних захворювань.

Вміти: 1. Визначати стани, які привели до нейрохірургічних захворювань.

2. Визначати основні синдроми, необхідні для діагностики нейрохірургічних захворювань.

3. Складати і призначати схему діагностичного пошуку.

4. Оцінювати результати основних і додаткових методів дослідження.

5. Проводити диференціальну діагностику між різними нейрохірургічними захворюваннями.

6. Встановлювати остаточний діагноз, призначати та проводити відповідні засоби лікування.

7. Визначати прогноз, намітити програму реабілітації хворих з нейрохірургічними захворюваннями.

2. Програма навчальної дисципліни

1. Організація нейрохірургічної допомоги населенню. етика і деонтологія в професійній діяльності лікаря. Основи соціальної гігієни та організації охорони здоров'я. Організація спеціальної нейрохірургічної допомоги. Основні питання лікарської етики та деонтології. Організація ЛТЕ при тимчасовій та стійкій неприцездатності. Етика та деонтологія в професійній діяльності лікаря.
2. Топографічна анатомія центральної та периферичної нервової системи. Топографічна анатомія головного мозку. Топографічна анатомія спинного мозку. Топографічна анатомія судин центральної нервової системи. Топографічна анатомія периферійної нервової системи.
3. Патологічна анатомія та патологічна фізіологія центральної та периферійної нервової системи. Патологічна анатомія пухлин головного мозку. Патологічна анатомія судинних захворювань. Патологічна анатомія вад розвитку нервової системи. Патологічна анатомія запальних процесів нервової системи. Патологічна анатомія травми центральної та периферійної нервової системи. Патологічна фізіологія лікворообігу.
4. Життєво небезпечні стани, реанімація та інтенсивна терапія в нейрохірургії. Анестезіологічне забезпечення у нейрохірургічних хворих. Принципи інтенсивної терапії в нейрохірургії. Мозковий кровотік та метаболізм мозку. Патофізіологія підвищеного внутрішньочерепного тиску. Вплив анестетиків на внутрішньочерепний тиск. Внутрішньочерепна гіпотензія. Рідина та електроліти в нейрохірургічних хворих. Набряк мозку. Зміщення та вклинення мозкової тканини. Неврогенні порушення дихання. Свідомість та розлади свідомості. Коматозні стани. Смерть мозку. Реанімація та інтенсивна терапія при ушкодженнях ЦНС.
5. Оперативна нейрохірургія. Види оперативних втручань на головному мозку. Види оперативних втручань на спинному мозку. Види оперативних втручань на периферійній нервовій системі. Ендоскопічні та малоінвазивні втручання. Види оперативних втручань у функціональній нейрохірургії. Види оперативних втручань у судинній нейрохірургії.
6. Методи клінічного, нейрофізіологічного і рентгенологічного обстеження хворих. Методики обстеження нейрохірургічних хворих. Порядок неврологічного огляду. Оцінка стану свідомості. Офтальмологічне обстеження. Отоневрологічне обстеження. Нейрорентгенологія, ізотоподіагностика. Нейрофізіологічне обстеження. Нейросонографія. Комп'ютерна томографія. Магнітно-резонансна томографія. Ендоскопічні методи дослідження. Нейротоксикологія. Дослідження ліквору.
7. Семіотика та топічна діагностика захворювань нервової системи. Симптоми ушкодження черепних нервів. Симптомокомплекси ушкодження мозкового стовбуру та мозочка. Симптомокомплекси ушкодження кори головного мозку, підкоркових гангліїв, внутрішньої капсули. Симптомокомплекси ушкодження спинного мозку. Симптоматика ураження вегетативної нервової системи. Симптомокомплекси пошкодження периферійних нервів.
8. Травма центральної та периферійної нервової системи. Черепно-мозкова травма. Загальні положення. Епідеміологія. Класифікація. Патогенез. Струс головного мозку. Вогнищеві забої головного мозку. Епідуральні гематоми. Субдуральні гематоми. Субдуральні гідроми. Внутрішньомозкові гематоми. Множинні внутрішньочерепні гематоми. Втиснені. Дифузне аксональне ураження головного мозку. Внутрішньошлуночкові крововиливи. Субарахноїдальні крововиливи. Вогнепальні черепно-мозкові ураження. Особливості черепно-мозкової травми у дітей та осіб похилого віку. Хронічні субдуральні гематоми. Посттравматична базальна лікворея. Посттравматична гідроцефалія. Посттравматичні дефекти черепу.
9. Пухлини нервової системи. Класифікація. Клініка пухлин великих півкуль. Супратенторіальні менінгіоми. Гліальні пухлини великих півкуль. Пухлини третього та бокових шлуночків. Пухлини прозорої перегородки.

Клініка пухлин задньої черепної ямки. Субтенторіальні пухлини. Пухлини четвертого шлуночка. Пухлини мозочку. Пухлини стовбуру мозку. Невринома VIII черепного нерву. Менінгіома задньої черепної ямки.

Клініка пухлин селлярно-хіазмальної локалізації. Аденоми гіпофізу. Краніофарінгеома. Гломусні пухлини. Епідермоїдна кіста (холестеатома). Пінеальні пухлини. Лімфоми та метастатичні пухлини.

Комплексне лікування пухлин головного мозку. Хірургічне лікування пухлин головного. Хіміотерапевтичне лікування пухлин головного мозку. Радіологічне лікування пухлин головного мозку. Післяопераційний плин. Інтенсивна терапія. Боротьба з ускладненнями. ЛТЕ й реабілітація. Експертиза тимчасової й стійкої втрати працездатності. Шляхи фізичної й соціально-трудової реабілітації.

- 10 Запальні та паразитарні захворювання центральної нервової системи. Абсцеси головного мозку. Субдуральна емпієма. Епідуральні емпієми в порожнині черепа та на спінальному рівні. Туберкульозні ураження нервової системи. Туберкулома головного мозку, туберкульозний спондиліт. Менінгіти.

Клініка і лікування запальних та паразитарних захворювань головного мозку. Оптохіазмальний арахноїдіт. Розвиток захворювання. Зорові розлади. Головні болі. Спинно-мозкова рідина. Інші неврологічні симптоми. Показання й методика хірургічного втручання. Арахноїдіт задньої черепної ямки. Етіологія. Класифікація. Арахноїдіт з оклюзією отворів Мажанді й Лушка. Арахноїдіт з оклюзією Сильвієва водопроводу, мостомозочкового кута. Інтерпретація даних, отриманих при сучасних методах дослідження. Методи хірургічних втручань при арахноїдітах задньої черепної ямки. Показання, протипоказання. Знеболювання. Паразитарні захворювання головного мозку. Цистицеркоз головного мозку: більших півкуль, 4-го шлуночка, підстави мозку. Ехінококоз головного мозку: пухирчаста форма, альвеолярна форма. Хірургія паразитарних захворювань. Показання, протипоказання. Методи видалення. Післяопераційний плин. Інтенсивна терапія. Боротьба з ускладненнями. ЛТЕ й реабілітація. Експертиза тимчасової й стійкої втрати працездатності. Шляхи фізичної й соціально-трудової реабілітації.

- 11 Судинні захворювання центральної нервової системи. Стенозуючі та оклюзуючі ураження магістральних артерій головного мозку. Ішемічні інсульти. Геморагічні інсульти. Спонтанні субарахноїдальні крововиливи. Артеріальні аневризми головного мозку. Судинні мальформації ЦНС. Каротидно-кавернозні сполучення. Рідкі захворювання та синдроми, які протікають з гострими порушеннями мозкового кровообігу. Хірургічне лікування судинних захворювань центральної нервової системи. Післяопераційний плин. Інтенсивна терапія. Боротьба з ускладненнями. ЛТЕ й реабілітація. Експертиза тимчасової й стійкої втрати працездатності. Шляхи фізичної й соціально-трудової реабілітації.

- 12 Патологія хребта та спинного мозку. Спинномозкова травма. Хірургічне лікування травми спинного мозку.

Остеохондроз хребта. Морфологічна сутність остеохондрозу. Дистрофія пульпозного ядра. Дистрофія фіброзного кільця. Етіологія остеохондрозу. Роль мікротравми. роль хронічних перевантажень. Відмінність природного старіння. Патогенез, патогенетична класифікація. Стадія внутрідискового процесу. Стадія порушення фіксаційної здатності диска. Стадія повного розриву диска й формування гриж диска.

Клініка поперекового остеохондрозу. Рефлекторно-болючі процеси. Компресійні процеси. Стадія повного розриву диска й формування гриж диска. Стадія поразки інших елементів міжхребцевого сплетення. поперекового остеохондрозу. Рефлекторно-болючі процеси. Компресійні процеси. Хірургічне та медикаментозне лікування.

Клініка шийного остеохондрозу. Рефлекторно-болючі синдроми шийного остеохондрозу. Компресійні синдроми - мілопатія, корінцевий компресійний синдром. Синдром хребетної артерії. Хірургічне та медикаментозне лікування.

Грудний остеохондроз. Поразка заднього відділу диска. Поразка переднього відділу диска (природне старіння). Артроз реберно-хребетних суглобів. Принципи диференціальної діагностики й консервативного лікування. Хірургічне та медикаментозне лікування.

Спондилолітез. Стеноз хребцевого каналу. Хірургічне лікування.

Травма хребта та спинного мозку. Діагностика та лікування травми шийного відділу хребта. Діагностика та лікування травми поперекового та грудного відділів хребта.

Пухлини спинного мозку та хребта. Класифікація, принципи діагностики та хірургічного лікування. Інтрамедулярні пухлини. Екстрамедулярні пухлини. Епідуральні пухлини. Пухлини хребців.

Краніовертебральні пошкодження та захворювання.

Сирингомієлія.

Інфекційні ураження хребта та спинного мозку.

Диференціальний діагноз патології хребта та спинного мозку.

Ускладнення після хірургічних втручань на хребті.

Післяопераційний плин. Інтенсивна терапія. Боротьба з ускладненнями. ЛТЕ й реабілітація. Експертиза тимчасової й стійкої втрати працездатності. Шляхи фізичної й соціально-трудової реабілітації. Принципи фізіотерапії й санаторно-курортного лікування при різних патологіях хребта та спинного мозку.

- 13 Функціональна та відновна нейрохірургія. Епілепсія. Консервативне та хірургічне лікування фокальної епілепсії. Паркінсонізм та інші види насильних рухів. Невралгія трійчастого нерву та васкулярна компресія черепних нервів. Боротьба з іншими больовими синдромами (каузалгія, фантомні болі, тощо). Хірургічне лікування фокальної епілепсії. Показання й протипоказання до операції: абсолютні, відносні. Знеболювання: способи, препарати. Відкриті хірургічні втручання. Субпіальне відсмоктування кори головного мозку в зоні епілептичного вогнища або вогнищ. Видалення епілептогенної зони шляхом резекції патологічно змінених часток мозку. Резекція частини патологічно зміненої скроневої частки із включенням медіобазальних структур і мигдалевидного ядра. Стереотаксичні операції на глибоких структурах мозку. Деструкція ядер таламуса, мигдалевидного ядра, форнікотомія. Метод заглибних множинних довгострокових електродів з діагностичною лікувальною метою. Метод стереотаксичного втручання на підкіркових структурах з одночасним відкритим втручанням на корковому вогнищі або вогнищах епілептичної активності. Післяопераційне лікування. Інтенсивна терапія. Ускладнення. ЛТЕ й реабілітація в функціональній нейрохірургії. Експертиза тимчасової й стійкої втрати працездатності. Шляхи фізичної реабілітації. Шляхи соціально-трудової реабілітації.

3. Структура навчальної дисципліни

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин					
		усьо го	у тому числі				
			лекції	семі ари	прак тичні	конт роль знаць	іспит
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	ОРГАНІЗАЦІЯ НЕЙРОХІРУРГІЧНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ. ЕТИКА І ДЕОНТОЛОГІЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІКАРЯ.	74	2	10	62		
2.	ТОПОГРАФІЧНА АНАТОМІЯ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА ПЕРИФЕРИЧНОЇ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ.	118	2	38	78		
3.	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ТА ПАТОЛОГІЧНА ФІЗІОЛОГІЯ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА ПЕРИФЕРИЧНОЇ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ.	120	4	28	88		
4.	ЖИТТЄВО НЕБЕЗПЕЧНІ СТАНИ, РЕАНІМАЦІЯ ТА ІНТЕНСИВНА ТЕРАПІЯ В НЕЙРОХІРУРГІІ.	106	6	22	78		
5.	ОПЕРАТИВНА НЕЙРОХІРУРГІЯ.	132	2	34	96		
6	МЕТОДИ КЛІНІЧНОГО, НЕЙРОФІЗІОЛОГІЧНОГО РЕНТГЕНОЛОГІЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ХВОРИХ.	132	4	36	92		
7	СЕМІОТИКА ТА ТОПІЧНА ДІАГНОСТИКА ЗАХВОРЮВАНЬ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ.	126	4	34	88		
8	ТРАВМА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА ПЕРИФЕРИЧНОЇ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ.	164	16	46	102		
9	ПУХЛИНИ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ	130	10	38	82		
10	ЗАПАЛЬНІ ТА ПАРАЗИТАРНІ ЗАХВОРЮВАННЯ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ.	124	4	32	88		
11	СУДИННІ ЗАХВОРЮВАННЯ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ.	136	8	36	92		
12	ПАТОЛОГІЯ ХРЕБТА ТА СПИННОГО МОЗКУ.	98	8	24	66		
13	ФУНКЦІОНАЛЬНА ТА ВІДНОВНА НЕЙРОХІРУРГІЯ.	70	8	20	42		
	Всього по нейрохірургії за перший рік навчання	641	30	194	407	8	2
	Всього по нейрохірургії за другий рік навчання	612	32	140	430	8	2
	Всього по нейрохірургії за третій рік навчання	312	16	64	218	8	6
	ВСЬОГО ПО НЕЙРОХІРУРГІІ	1565	78	398	1055	24	10

14	Військового-спеціальна підготовка	43	2	12	29		
15	Топ. анатомія	24		24			
16	Інформатика	6			6		
17	Клінічна імунологія	6			6		
18	Клінічна фармакологія	12			12		
19	Фтизіатрія	6			6		
20	Рентгенологія та мед. радіологія	36			36		
21	Анестезіологія та реаніматологія	41				41	
22	Терапія ФПН	11,5		11,5			
23	Неврологія	3		3			
24	Психіатрія	2,5				2,5	
25	ЛОР	1		1			
26	Хірургічні хвороби	9				9	
27	Дерматовенерологія	1				1	
28	Радіаційна медицина	3		3			
29	Інфекційні хвороби	8				8	
30	Травматологія	8				8	
31	Комбустіологія	3				3	
32	Урологія	1		1			
33	Госп. хірургія	1		1			
34	Педіатрія	12				12	
35	Дитяча хірургія	17		17			
36	Дитячі інфекції	7		7			
37	Акушерство та гінекологія	15		15			
38	Медична генетика	6			6		
39	Трансплантологія	6			6		
40	Медична психологія	6			6		
	Тестування (перший рік навчання)	12					12
	Всього суміжних циклів за перший рік навчання	283	2	71,5	125	84,5	
	Всього суміжних циклів за другий рік навчання	12			12		
	ВСЬОГО ГОДИН	1872	80	469,5	1192	108,5	22

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ З НЕЙРОХІРУРГІЇ ДЛЯ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ ПЕРШОГО РОКУ НАВЧАННЯ

№	Назва теми	Кількість годин
1.	Історія нейрохірургії. Нейрохірургія як самостійна дисципліна. Нейрохірургічні школи. Організація нейрохірургічної допомоги в Україні. Нормативні акти в нейрохірургічній діяльності.	2
2.	Топографічна анатомія центральної та периферичної нервової системи. Семіотика і топічна діагностика захворювань нервової системи. Вегетативна нервова система, її будова.	2
3.	Судинна система головного та спинного мозку.	2
4.	Методи діагностики в нейрохірургії. Електрофізіологічні методи. Ультразвукові методи. Рентгенологічні методи.	2
5.	Методи візуалізації мозку. Нейроофтальмологія. Нейроотологія. Нейротоксикологія.	2
6.	Нейрохірургічна техніка. Нейрохірургічні доступи.	2
7.	Особливості нейрохірургічних захворювань у дітей. Цереброспінальна рідина та мозкові оболонки. Менінгеальний синдром.	2
8.	Реанімація та інтенсивна терапія при нейрохірургічній патології. Анестезіологічне забезпечення у нейрохірургічних хворих. Принципи інтенсивної терапії в нейрохірургії.	2
9.	Мозковий кровотік та метаболізм мозку. Патофізіологія підвищеного внутрічерепного тиску. Вплив анестетиків на внутрічерепний тиск. Внутрічерепна гіпотензія. Рідина та електроліти в нейрохірургічних хворих. Набряк мозку. Зміщення та вклинення мозкової тканини.	2
10.	Неврогенні порушення дихання.	2
11.	Свідомість та розлади свідомості. Коматозні стани. Смерть мозку. Реанімація та інтенсивна терапія при ушкодженнях ЦНС.	2
12.	ЧМТ Загальні положення. Епідеміологія. Класифікація. Патогенез.	2
13.	Принципи хірургічного лікування хворих з черепно-мозковою травмою.	2
14.	Вогнищеві забої головного мозку. Епідуральні гематоми. Субдуральні гематоми. Субдуральні гідроми. Внутрішньомозкові гематоми. Множинні внутрішньочерепні гематоми. Вдавлені переломи черепу.	2
15.	Струс головного мозку. Дифузне аксональне ураження головного мозку. Внутрішньошлуночкові крововиливи. Субарахноїдальні крововиливи.	2
16.	Військово-спеціальна підготовка	2
	ВСЬОГО	32

5. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА СЕМІНАРІВ З НЕЙРОХІРУРГІЇ ДЛЯ ЛІКАРІВ ІНТЕРНІВ ПЕРШОГО РОКУ НАВЧАННЯ

№	Назва теми	Кількість годин
1.	Історія нейрохірургії.	6
2	Нейрохірургія як самостійна дисципліна. Нейрохірургічні школи.	6
3	Організація нейрохірургічної допомоги в Україні.	6
4	Нормативні акти в нейрохірургічній діяльності.	6
5	Топографічна анатомія центральної та периферичної нервової системи.	6
6	Топографічна анатомія судин центральної нервової системи.	6
7	Семіотика і топічна діагностика захворювань нервової системи.	6
8	Симптомокомплекси ушкодження кори головного мозку, підкоркових гангліїв, внутрішньої капсули.	6
9	Вегетативна нервова система, її будова.	6
10	Патологічна анатомія судинних захворювань.	6
11	Судинна система головного та спинного мозку.	6
12	Патологія магістральних судин шиї і мозку.	6
13	Методи діагностики в нейрохірургії.	6
14	Отоневрологічне обстеження.	6
15	Електрофізіологічні методи.	6
16	Магнітно-резонансна томографія. Ендоскопічні методи дослідження. Діагностичні операції.	6
17	Ультразвукові методи.	6
18	Інтенсивна терапія. Боротьба з ускладненнями. ЛТЕ й реабілітація.	6
19	Рентгенологічні методи.	6
20	Остеохондроз хребта.	6
21	Методи візуалізації мозку.	6
22	Дистрофія пульпозного ядра. Дистрофія фіброзного кільця.	6

23	Нейроофтальмологія.	6
24	Ендоскопічні методи дослідження. Діагностичні операції.	6
25	Нейроотологія.	6
26	Ізотоподіагностика.	6
27	Нейротоксикологія.	6
28	Офтальмологічне обстеження	6
29	Нейрохірургічна техніка.	6
30	Нейрохірургічні доступи.	6
31	Особливості нейрохірургічних захворювань у дітей.	6
32	Гідроцефалія.	6
33	Цереброспінальна рідина та мозкові оболонки.	6
34	Менінгеальний синдром.	6
35	Реанімація та інтенсивна терапія при нейрохірургічній патології.	6
37	Патологія магістральних судин шиї і мозку.	6
38	Анестезіологічне забезпечення у нейрохірургічних хворих.	6
39	Цистицеркоз головного мозку:	6
40	Принципи інтенсивної терапії в нейрохірургії.	6
41	Ускладнення. ЛТЕ й реабілітація в функціональній нейрохірургії.	6
42	Мозковий кровотік та метаболізм мозку.	6
43	Принципи диференціальної діагностики й консервативного лікування.	6
44	Патофізіологія підвищеного внутрічерепного тиску. Вплив анестетиків на внутрічерепний тиск.	6
45	Внутрічерепна гіпотензія.	6
46	Рідина та електроліти в нейрохірургічних хворих.	6
47	Клініка й лікування запальних і паразитарних захворювань головного мозку.	6

48	Набряк мозку.	6
49	Стереотаксичні операції на глибоких структурах мозку.	6
50	Зміщення та вклинення мозкової тканини.	6
51	Оптохіазмальний арахноїдит. Розвиток захворювання.	6
52	Неврогенні порушення дихання.	6
53	Патологічна анатомія запальних процесів нервової системи.	6
54	Свідомість та розлади свідомості.	6
55	Паркінсонізм та інші види насильних рухів.	6
56	Коматозні стани. Смерть мозку.	6
57	Черепно-мозкова травма, спинномозкова травма.	6
58	Невідкладна допомога при травмі нервової системи.	6
59	Реанімація та інтенсивна терапія при ушкодженнях ЦНС.	6
60	Загальні положення. Епідеміологія.	6
61	Патогенез. Класифікація.	6
62	Принципи хірургічного лікування хворих з черепно-мозковою травмою.	6
63	Мікронейрохірургічні прийоми при повному шві нерва.	6
64	Вогнищеві забої головного мозку.	6
65	Артроз реберно-хребетних суглобів.	6
66	Епідуральні гематоми.	6
67	Краніостеноз, мікроцефалія, грижі мозкові та спинномозкові.	6
68	Субдуральні гематоми.	6
69	Дистрофія фіброзного кільця.	6
70	Субдуральні гідроми.	6
71	Оптохіазмальний арахноїдит.	6

72	Внутрішньомозкові гематоми.	6
73	Мозкові інсульти.	6
74	Множинні внутрішньочерепні гематоми.	6
75	Ехінококоз головного мозку:	6
76	Вдавлені переломи черепу.	6
78	Клініка пухлин задньої черепної ямки.	6
79	Струс головного мозку.	6
80	Екстраневральний ендоневроліз.	6
81	Дифузне аксональне ураження головного мозку.	6
82	Цистицеркоз головного мозку.	6
83	Внутрішньошлуночкові крововиливи.	6
84	Деструкція ядер таламуса, мигдалевидного ядра, форнікотомія.	6
85	Субарахноїдальні крововиливи.	6
86	Хірургічне лікування фокальної епілепсії.	6
87	Вогнепальні черепно-мозкові ураження.	6
88	Стереотаксичні операції на глибоких структурах мозку.	6
89	Особливості черепно-мозкової травми у дітей та осіб похилого віку.	6
90	Арахноїдит з оклюзією отворів Мажанді й Лушка.	6
91	Хронічні субдуральні гематоми.	6
92	Інтерпретація даних, отриманих при сучасних методах дослідження.	6
93	Посттравматична базальна лікворея.	6
94	Роль мікротравми. роль хронічних перевантажень. Відмінність природного старіння.	6
95	Посттравматична гідроцефалія.	6
96	Синдром хребетної артерії.	6

97	Посттравматичні дефекти черепа.	6
98	Відкриті хірургічні втручання.	6
99	Стенозуючі та оклюзуючі ураження магістральних артерій головного мозку.	6
100	Грудний остеохондроз. Поразка заднього відділу диска.	7
	ВСЬОГО	601

6. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ З НЕЙРОХІРУРГІЇ ДЛЯ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ ДРУГОГО РОКУ НАВЧАННЯ

№	Назва теми	Кількість годин
1.	Пухлини нервової системи. Класифікація. Клінічні прояви та діагностика пухлин головного мозку.	2
2.	Субтенторіальні пухлини. Пухлини четвертого шлуночка. Пухлини мозочку. Пухлини стовбуру мозку. Невринома VIII черепного нерву. Невриноми V, IX, X черепних нервів. Менінгіома задньої черепної ямки.	2
3.	Гломусні пухлини. Епідермоїдна кіста (холестеатома)	2
4.	Супратенторіальні пухлини.	2
5.	Пінеальні пухлини. Аденоми гіпофізу. Краніофарінгеома.	2
6.	Менінгіоми	2
7.	Гліальні пухлини великих півкуль. Пухлини третього та бокових шлуночків. Пухлини прозорої перегородки. Пухлини зорових нервів. Злоякісні пухлини основи черепа.	2
8.	Пухлини, які зустрічаються переважно у дітей. Лімфоми та метастатичні пухлини. Пухлинні маркери.	2
9.	Променева терапія пухлин мозку. Хіміотерапія злоякісних пухлин головного мозку.	2
10.	Дегенеративно-дистрофічні ураження хребта. Патологія шийного відділу. Грижі дисків на грудному рівні хребта. Патологія попереково-крижового відділу хребта. Спондилолітез. Стеноз хребцевого каналу.	2
11.	Ускладнення після хірургічних втручань на хребті.	2
12.	Травма хребта та спинного мозку. Діагностика та лікування травми шийного відділу хребта. Діагностика та лікування травми поперекового та грудного відділів хребта. Пухлини спинного мозку та хребта. Класифікація, принципи діагностики та хірургічного лікування.	2
13.	Інтрамедулярні пухлини. Екстрамедулярні пухлини. Епідуральні пухлини. Пухлини хребців. Краніовертебральні пошкодження та захворювання. Сирингомієлія. Інфекційні ураження хребта та спинного мозку.	2

14.	Гідроцефалія.	2
15.	Вади розвитку головного та спинного мозку.	2
16.	Вади розвитку черепа, хребта.	2
	ВСЬОГО	32

7. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА СЕМІНАРІВ З НЕЙРОХІРУРГІЇ ДЛЯ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ ДРУГОГО РОКУ НАВЧАННЯ

№	Назва теми	Кількість годин
1.	Пухлини нервової системи. Класифікація.	6
2.	Основи соціальної гігієни та організації охорони здоров'я.	6
3.	Клінічні прояви та діагностика пухлин головного мозку.	6
4.	Організація спеціальної нейрохірургічної допомоги.	6
5.	Субтенторіальні пухлини.	6
6.	Основні питання лікарської етики та деонтології.	6
7.	Пухлини четвертого шлуночка.	6
8.	Організація ЛТЕ при тимчасовій та стійкій неприцездатності.	6
9.	Пухлини мозочку.	6
10.	Топографічна анатомія головного мозку.	6
11.	Пухлини стовбуру мозку.	6
12.	Топографічна анатомія спинного мозку.	6
13.	Невринома VIII черепного нерву.	6
14.	Топографічна анатомія периферійної нервової системи.	6
15.	Невриноми V, IX, X черепних нервів.	6
16.	Оперативні втручання на головному мозку.	6
17.	Менінгіома задньої черепної ямки.	6
18.	Оперативні втручання на спинному мозку.	6
19.	Гломусні пухлини.	6
20.	Оперативні втручання на судинах центральної нервової системи.	6
21.	Епідермоїдна кіста (холестеатома)	6
22.	Оперативні втручання на периферійній нервовій системі.	6
23.	Супратенторіальні пухлини.	6
24.	Ендоскопічні та малоінвазивні втручання.	6

25.	Пінеальні пухлини.	6
26.	Функціональна нейрохірургія.	6
27.	Аденоми гіпофізу.	6
28.	Стереотаксичні методи лікування. Ендоваскулярні методи лікування.	6
29.	Краніофарінгеома.	6
30.	Симптоми ушкодження черепних нервів.	6
31.	Менінгіоми.	6
32.	Оперативні втручання на периферійній нервовій системі.	6
33.	Гліальні пухлини великих півкуль.	6
34.	Ендоскопічні та малоінвазивні втручання.	6
35.	Пухлини третього та бокових шлуночків.	6
36.	Симптоми ушкодження черепних нервів.	6
37.	Пухлини прозорої перегородки.	6
38.	Симптомокомплекси ушкодження мозкового стовбуру та мозочка.	6
39.	Пухлини зорових нервів	6
40.	Симптомокомплекси ушкодження кори головного мозку, підкоркових гангліїв, внутрішньої капсули.	6
41.	Злоякісні пухлини основи черепа.	6
42.	Симптомокомплекси ушкодження спинного мозку.	6
43.	Пухлини, які зустрічаються переважно у дітей.	6
44.	Симптоматика ураження вегетативної нервової системи.	6
45.	Лімфоми та метастатичні пухлини.	6
46.	Симптомокомплекси пошкодження периферійних нервів.	6
47.	Пухлинні маркери.	6
48.	Патологічна анатомія пухлин головного мозку.	6
49.	Променева терапія пухлин мозку.	6
50.	Патологічна анатомія судинних захворювань.	6
51.	Хіміотерапія злоякісних пухлин головного мозку.	6
52.	Патологічна анатомія запальних процесів нервової системи.	6
53.	Дегенеративно-дистрофічні ураження хребта.	6
54.	Патологічна анатомія травми центральної та периферійної нервової системи.	6
55.	Патологія шийного відділу.	6
56.	Методики обстеження нейрохірургічних хворих.	6

57.	Грижі дисків на грудному рівні хребта	6
58.	Офтальмологічне обстеження.	6
59.	Патологія попереково-крижового відділу хребта.	6
60.	Отоневрологічне обстеження.	6
61.	Спондилолітез.	6
62.	Нейрорентгенологія, ізотоподіагностика.	6
63.	Стеноз хребцевого каналу.	6
64.	Нейрофізіологічне обстеження.	6
65.	Ускладнення після хірургічних втручань на хребті.	6
66.	Сучасні методи обстеження.	6
67.	Травма хребта та спинного мозку.	6
68.	Нейросонографія. комп'ютера томографія.	6
69.	Діагностика та лікування травми шийного відділу хребта.	6
70.	Магнітно-резонансна томографія.	6
70.	Діагностика та лікування травми поперекового та грудного відділів хребта.	6
71.	Клініка пухлин великих півкуль	6
72.	Пухлини спинного мозку та хребта.	6
73.	Клініка пухлин задньої черепної ямки.	6
74.	Класифікація, принципи діагностики та хірургічного лікування.	6
75.	Клініка пухлин селлярно-хіазмальної локалізації.	6
76.	Інтрамедулярні пухлини.	6
77.	Клініка пухлин спинного мозку	6
78.	Екстрамедулярні пухлини.	6
79.	Комплексне лікування пухлин головного та спинного мозку.	6
80.	Епідуральні пухлини.	6
81.	Хірургічне лікування пухлин головного та спинного мозку.	6
82.	Пухлини хребців.	6
83.	Хіміотерапевтичне лікування головного та спинного мозку.	6
84.	Краніовертебральні пошкодження та захворювання.	6
85.	Радіологічне лікування пухлин головного та спинного мозку.	6
86.	Сирингомієлія.	6
87.	Клініка і лікування запальних та паразитарних захворювань головного мозку.	6
88.	Гідроцефалія.	6

89.	Оптохіазмальний арахноїдит.	6
90.	Розвиток захворювання. Зорові розлади.	6
91.	Вади розвитку головного та спинного мозку.	6
92.	Спинно-мозкова рідина. Інші неврологічні симптоми. Показання й методика хірургічного втручання.	6
93.	Арахноїдит задньої черепної ямки.	6
94.	Вади розвитку черепа, хребта.	6
95.	Етіологія. Класифікація.	6
	ВСЬОГО	570

8. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ З НЕЙРОХІРУРГІЇ ДЛЯ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ ТРЕТЬОГО РОКУ НАВЧАННЯ

№	Назва теми	Кількість годин
1	Гнійно-запальні та паразитарні ураження ЦНС. Абсцеси головного мозку. Субдуральна емпієма. Епідуральні емпієми в порожнині черепа та на спінальному рівні.	2
2	Туберкульозні ураження нервової системи. Туберкулома головного мозку, туберкульозний спондиліт.	2
3	Менінгіти, арахноїдити, енцефаліти. Паразитарні інфекції. Цистицеркоз. Ехінококоз. Токсоплазмоз.	2
4	Патологія периферичної нервової системи. Загальні положення. Хірургічна анатомія нервів та нервових сплетінь. Морфофізіологічна характеристика уражень периферичних нервів. Класифікація патології периферичних нервів. Діагностика уражень периферичної нервової системи. Тунельні синдроми, компресійні невропатії. Основні принципи хірургічного лікування уражень периферичних нервів.	2
5	Функціональна нейрохірургія. Загальні принципи.	2
6	Нейрохірургічне лікування хворих з паркінсонізмом. Нейрохірургічне лікування торсійної дистонії та атетозу.	2
7	Нейрохірургічне лікування гемібалізму. Нейрохірургічне лікування спастичності.	2
8	Лікування больових синдромів. Хірургічне лікування епілепсії. Невралгія трійчастого нерву та васкулярна компресія черепних нервів.	2
	ВСЬОГО	16

**9. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА СЕМІНАРІВ 3
НЕЙРОХІРУРГІЇ ДЛЯ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІВ ТРЕТЬОГО РОКУ НАВЧАННЯ**

№	Назва теми	Кількість годин
1	Абсцеси головного мозку.	6
2	Субдуральна емпієма.	6
3	Епідуральні емпієми в порожнині черепа та на спінальному рівні.	6
4	Туберкульозні ураження нервової системи. Туберкулома головного мозку, туберкульозний спондиліт.	6
5	Менінгіти, арахноїдити, енцефаліти.	6
6	Паразитарні інфекції.	6
7	Цистицеркоз.	6
8	Ехінококоз.	6
9	Токсоплазмоз.	6
10	Патологія периферичної нервової системи. Загальні положення.	6
11	Інтерпретація даних, отриманих при сучасних методах дослідження.	6
12	Методи хірургічних втручань при арахноїдитах задньої черепної ямки.	6
13	Хірургічна анатомія нервів та нервових сплетінь.	6
14	Паразитарні захворювання головного мозку.	6
15	Цистицеркоз головного мозку.	6
16	Морфологічна характеристика уражень периферичних нервів.	6
17	Хірургія паразитарних захворювань	6
18	Показання, протипоказання. Методи видалення.	6
19	Класифікація патології периферичних нервів.	6
20	Інтенсивна терапія. Боротьба з ускладненнями.	6
21	ЛТЕ й реабілітація.	6
22	Діагностика уражень периферичної нервової системи.	6
23	Експертиза тимчасової й стійкої втрати працездатності.	6
24	Шляхи фізичної й соціально-трудової реабілітації.	6

25	Тунельні синдроми, компресійні невропатії.	6
26	Хірургічне лікування остеохондрозу.	6
27	Хірургічне лікування травми периферичної нервової системи.	6
28	Основні принципи хірургічного лікування уражень периферичних нервів.	6
29	Показання й протипоказання до операції: на плечовому сплетенні, на периферичних нервових стовбурах.	6
30	Знеболювання: місцеве, загальне.	6
31	Функціональна нейрохірургія. Загальні принципи.	6
32	Види оперативних втручань на нервах. Оголення нерва у свіжій рані.	6
33	Мікрохірургічні прийоми при частковому шві нерва: під оптичним збільшенням операційного поля.	6
34	Нейрохірургічне лікування хворих з паркінсонізмом.	6
35	Нейрохірургічне лікування торсійної дистонії та атетозу.	6
36	Мікронейрохірургічні прийоми при повному шві нерва.	6
37	Нейрохірургічне лікування гемібалізму.	6
38	Нейрохірургічне лікування спастичності.	6
39	Лікування больових синдромів.	6
40	Хірургічне лікування епілепсії.	6
41	Невралгія трійчастого нерву та васкулярна компресія черепних нервів.	6
42	Клініка поперекового остеохондрозу.	6
43	Рефлекторно-болючі процеси.	6
44	Компресійні процеси.	6
45	Стадія повного розриву диска й формування гриж диска.	6
46	Стадія поразки інших елементів міжхребцевого сплетення.	6
47	Спонділолітез	6
	ВСЬОГО	282

10. Методи навчання

- Лекції
- Практичні заняття

11. Методи контролю

- Поточний тестовий контроль

12. Оцінювання дисципліни

Оцінювання навчальної діяльності проводиться стандартизовано. Проводиться оцінювання самостійної роботи інтернів - це оцінка ступеня оволодіння уміннями та навичками. Виконання типових задач діяльності та умінь, що перевіряються, оцінюється балами "1", "0,5" та "0" (виконано, виконано не повністю, не виконано).

Критерії оцінки:

- ❖ 5 балів - "відмінно";
- ❖ 4,5 - 4,0 балів - "добре";
- ❖ 3,5 - 3,0 бала - "задовільно";
- ❖ 2,5 бала і менш - "незадовільно".

Поточний тестовий контроль здійснюється за допомогою індивідуальних наборів тестів формату А, що перевіряють досягнення конкретних цілей заняття.

Оцінка за роботу з тестовими завданнями виставляється згідно зі шкалою:

- При наявності до 10 % помилкових тестів - «5»,
- 11 -25 % помилкових тестів - «4»,
- 26-40 % помилкових тестів - «3»,
- більше 40 % помилкових тестів - «2»

13. Методичне забезпечення

- Методичні вказівки для інтернів
- Методичні рекомендації для викладачів
- Набори тестів поточного контролю

14. Рекомендована література

1. Сіпітій В.І. Нейрохірургія. Підручник для вищих медичних навчальних закладів. – Харків ТОВ «Кроссрод», 2011. – 740 с.
2. Мументалер М. Неврология / Марко Мументалер, Хейнрих Маттле; Пер. с нем.; Под ред. О.С. Левина. – М.: МЕДпресс-информ, 2011. – 920 с.
3. Бадмаев К. Н., Смирнов Р. В. Радионуклидная диагностика и лучевая терапия заболеваний нервной системы. М., Медицина, 1992.
4. Благовещенская Н. С. Отоневрологические симптомы и синдромы. М., Медицина, 1990.
5. Бурлицкий А. П. Артериовенозные аневризмы и каротидно-кавернозные соустья. Минск, Беларусь, 1997.
6. Григорович И. А. Хирургическое лечение поврежденных нервов. Л., Медицина, 1981.
7. Ельский В. Н., Кардаш А. М., Городник Г. А. Патофизиология, диагностика и интенсивная терапия тяжелой черепно-мозговой травмы/Под ред. Черния В. Н. – Донецк. 2004.
8. Земская А. Г., Педаченко Г. А., и др. Особенности клиники, диагностики и хирургического лечения закрытой черепно-мозговой травмы у лиц пожилого и старческого возраста. Учебное пособие. Л., 1987.
9. Иргер И. М. Нейрохирургия. М., Медицина, 1982.
10. Исаков Ю. В. Острые травматические внутричерепные гематомы. М., Медицина, 1977.
11. Крылов В. А. Эпилепсия. М., Медицина, 1990.
12. Квитницкий-Рыжков Ю. Н. Отек и набухание головного мозга. К., Здоров'я, 1989.
13. Коган О. Г., Найдин В. Л. Медицинская реабилитация в неврологии и нейрохирургии. М., Медицина, 1988.
14. Коновалов А. Н., Корниенко В. Н. Компьютерная томография в нейрохирургической клинике. М., Медицина, 1985.
15. Коновалов А. Н. и соавт. Атлас нейрохирургической патологии. М., Медицина, 1990.
16. Лебедев В. В., Быковников Л. Д. Руководство по неотложной нейрохирургии. М., Медицина, 1987.
17. Лившиц А. В. Хирургия спинного мозга. М., Медицина, 1990.
18. Макаров А. Ю. Клиническая ликворология. Л., Медицина, 1984.
19. Педаченко Е. Г. и соавт. Современные методы диагностики и лечения черепно-мозговой травмы. Учебное пособие. М., ЦОЛИУВ, 1989.
20. Педаченко Е. Г., Макеева Т. И. Множественные травматические внутричерепные гематомы. К., Здоров'я, 1988.
21. Попелянский Я. Ю. Болезни периферической нервной системы. М., Медицина, 1989.
22. Раздольский И. Я. Клиника опухолей головного мозга. Л. Медгиз, 1957.
23. Рентгендиагностика заболеваний и повреждений черепа (под ред. Коваль Г. Ю.), К., Здоров'я, 1976.
24. Ромоданов А. П., Педаченко Г. А., Полищук Н. Е. Черепно-мозговая травма при алкогольной интоксикации. К., Здоров'я, 1985.
25. Ромоданов А. П., Зозуля Ю. А., Мосейчук Н. М., Чушкан Г. С. Атлас операций на головном мозге. – М. Медицина 1986.
26. Ромоданов А. П., Мосейчук Н. М. Нейрохирургия: Учеб: пособие. – К.: Вища шк., 1990.
27. Ромоданов А. П., Дунаевский А. Е., Орлов Ю. А. Опухоли спинного мозга. К., Здоров'я, 1976.
28. Ромоданов А. П., Зозуля Ю. А., Педаченко Г. А. Сосудистая нейрохирургия. К., Здоров'я, 1990.
29. Соколова О. Н. Оптохиазмальные арахноидиты. М., Медицина, 1990.
30. Післярадіаційна енцефалопатія. (під ред. Ромоданова А. П.), К., Здоров'я, 1993.
31. Нейротравматология. Справочник. (под ред. Коновалова А. П.), М., Медицина, 1994.
32. Веселовский В. П. и соавт. Вертебология. Практикум. Львов, 1992.

33. Цимбалюк В. И. и соавт. Отогенные и риногенные внутричерепные осложнения.. К., Здоров'я, 1993.
34. Зозуля Ю. А. и соавт. Лазерная нейрохирургия. К., Здоров'я, 1992.
35. Ромоданов А. П. Нейрохирургические аспекты геронтологии. К., Здоров'я, 1995.
36. Олешкевич Ф. В. Нейрохирургия. Операции на головном мозге. Минск, 1993.
37. Топический диагноз в неврологии. (под ред. Лихтермана Л. Б.), М., Медицина, 1995.
38. Орлов Ю. А. Гидроцефалия. К., Здоров'я, 1995.
39. Полищук М.Є., Н. А. Корж, В. Я. Фищенко "Повреждения позвоночника и спинного мозга". Київ, «Книга-плюс», 2001.
40. Полищук Н. Е., Черепно-мозговая травма при алкогольной интоксикации. В кн. «Клиническое руководство по черепно-мозговой травме, 1-2 т.» под ред. А. Н. Коновалова, Л. Б. Лихтермана. Москва, Антидор, 2001.
41. Полищук Н. Е., Оказание помощи при сочетанной черепно-мозговой травме. В кн. «Неотложная медицинская помощь.» Под ред. И. С. Зозули. Киев, Здоровье, 2001.
42. Короткоручко А. О., Диприван. Киев. 2001.
43. Полищук Н. Е., Педаченко Г. А., Полищук Л. Л., Алкогольная интоксикация в клинике неотложной нейрохирургии. Киев. 2000.
44. Полищук Н. Е. и соавт. Переодизация черепно-мозговой травмы. В кн. «Клиническое руководство по черепно-мозговой травме, 1т.» под ред. А. Н. Коновалова, Л. Б. Лихтермана. Москва, Антидор, 1998.
45. Поліщук М. Є. Діагностика та лікування хворих з хребтно-спинномозковою трамою. Методичні рекомендації. Київ, 1998.
46. Педаченко Е. Г., Оришака Н. И. Гипербарическая оксигенация в комплексном лечении больных с черепно-мозговой травмой. Киев, ТОВ «Задруга», 1998.
47. Полищук Н. Е., Рассказов С. Ю. Принципы ведения больных в неотложной неврологии и нейрохирургии. Киев, 1998.
48. Педаченко Г. О. Курс избранных лекций з нейрохірургії. Ускладнення та наслідки черепно-мозкової травми. Лікарсько-трудова експертиза при закритій черепно-мозковій травмі. Деякі питання судово-медичної експертизи при черепно-мозковій травмі. Київ, 1997.
49. Педаченко Г. О. Курс избранных лекций з нейрохірургії. Травматична епілепсія. Київ, 1997.
50. Педаченко Г. О., Дунаєвський О. Є. Курс избранных лекций з нейрохірургії. Закриті травматичні пошкодження хребта та спинного мозку. Київ, 1997.
51. Педаченко Г. А. Курс избранных лекций по нейрохирургии. Абсцессы головного мозга. Киев, 1996.
52. Педаченко Г. А. Курс избранных лекций по нейрохирургии. Сочетанная черепно-мозговая травма. догоспитальная помощь. Киев, 1996.
53. Педаченко Г. А. курс избранных лекций по нейрохирургии. Переломы костей черепа. Пластика дефектов черепа. Киев, 1996.
54. Полищук Н. Е., Старча В. И. Огнестрельные ранения головы. Киев, 1996.
55. Поліщук М. Є, Верхоглядова Т. П., Лісовий А. С., Шевчук В. А. Клініка та трудова медична експертиза черепно-мозкових ушкоджень. Київ, 1996.
56. Поліщук М. Є "Травма" Київ, 1996.
57. Полищук Н. Е. с соавт. Неотложная медицинская помощь. Сборник тестовых вопросов и ответов. Киев. Вища школа. 1995.
58. Педаченко Г. О. Курс избранных лекций з нейрохірургії. Дифузне аксональне ушкодження головного мозку. Київ, 1995.
59. Педаченко Г. О. Курс избранных лекций з нейрохірургії. Відкрита черепно-мозкова травма. вогнепальна черепно-мозкова травма. Київ, 1995.
60. Педаченко Г. О. Курс избранных лекций з нейрохірургії. Діагностичні операції в нейрохірургії. Київ, 1995.

61. Педаченко Г. О. Курс вибраних лекцій з нейрохірургії. Ангіографія головного мозку. Київ, 1995.
62. Педаченко Г. О. Курс вибраних лекцій з нейрохірургії. Забій головного мозку. Київ, 1994.
63. Педаченко Г. О. Курс вибраних лекцій з нейрохірургії. Черепно-мозкова травма і вік потерпілих. Київ, 1994.
64. Педаченко Г. О. Курс вибраних лекцій з нейрохірургії. Черепно-мозкова травма і алкогольна інтоксикація. Київ, 1994.
65. Педаченко Г. О. Курс вибраних лекцій з нейрохірургії. Травматичні внутрішньочерепні крововиливи. Київ, 1994.
66. Педаченко Г. О. Курс вибраних лекцій з нейрохірургії. Коротка історія розвитку нейрохірургії. Сучасна класифікація черепно-мозкової травми. Київ, 1993.
67. Педаченко Г. О. Курс вибраних лекцій з нейрохірургії. Черепно-мозкова травма і вік потерпілих. Київ, 1993.
68. Педаченко Г. О. Курс вибраних лекцій з нейрохірургії. Струс головного мозку. Київ, 1993.
69. Педаченко Г. О., Педаченко С. Г., Кулікова М. В., Путилін А. І. Лікворея. Київ, 1993.
70. Педаченко Г. А., Педаченко Е. Г., Полищук Н. Е. Черепно-мозговая травма и общесоматическая патология. Киев, 1992.
71. Гайдар А. В. Практическая нейрохирургия. С.-Петербург, 2002.
72. Гусев Н. Н., Коновалов А. Н. Неврология и нейрохирургия. Москва, 2000.
73. Педаченко Е. Г. Эндоскопическая спинальная нейрохирургия. Киев, 2000.
74. Зозуля Ю. А., Слинько Е. И. Спинальные сосудистые опухоли и мальформации. Киев, 2000.
75. Коновалов А. Н., Лихтерман Л. Б., Потапов. Клиническое руководство по нейротравматологии. Москва, 2000.
76. Черний В. И., Городник Г. А., Кардаш А. М., Дроботько В. Ф., Островой Е. Л. Принципы и методы диагностики и интенсивной терапии отека и набухания головного мозга: Методические рекомендации. – Донецк. 2003.
77. Черний В. И., Кардаш А. М., Городник Г. А., Дроботько В. Ф. Диагностика и лечение отека и набухания головного мозга. – К. Здоров'я. – 1997.

15. Інформаційні ресурси

1. Накази Міністерства охорони здоров'я України, стандарти і протоколи діагностики та лікування захворювань нервової системи.
2. Рекомендована література
3. Методичні рекомендації для лікарів інтернів
4. Алгоритми надання допомоги при невідкладних станах
6. www.medinfo.dp.ua/_stat/s037.htm
7. www.nmuhelp.ru/load/voenka/medicina_ehkstremalnykh.../6-1-0-39
8. www.critical.ru/mk
9. www.klinmedkat.org.ua
10. www.med.siteedit.ru/medicinakatostrof